

Finanskrisen udløser et magttomrum

Panikken i Wall Street ændrer amerikanernes syn på sig selv og omverdenen. De orker ikke at afdrage den rekordhøje statsgæld

og samtidig betale de enorme udgifter til en fortsat global militær tilstedeværelse. Men hvem kan så overtage rollen? Kina får mere magt, men har ingen tradition for global ledelse. Og hvor står EU?

Verden efter krisen

J. Ørstrøm Møller, ambassadør, adjungeret Professor, Copenhagen Business School

Det USA, som verden har kendt siden slutningen af Anden Verdenskrig – storsindet, globalt udsyn, velvilligt, rede til at lede verden ud fra sine idealer og parat til at sætte egne nationale interesser til side af hensyn til resten af verden – er afgået ved døden. Fra nu af bliver USA indadskuende med fokus på egne problemer og i stigende grad nationalistisk, måske endda protektionistisk.

Det er ikke sket på én gang. Tendenserne har længe været synlige; men uden finanskrisen kunne processen være trukket ud med tid og lejlighed for USA og resten af verden til at tilpasse sig og skabe en ny verdensorden. Nu sker det brat og brutalt, næsten fra en dag til en anden, med alle parter fanget uforberedt og på det forkerte ben.

Fire årsager fremkalder denne situation.

USA blev chokeret i september 2001 med terroristangrebet på hjemlandets politiske, økonomiske og militære nervecentre. Det omstyrte den etablerede opfattelse af ikke at være sårbar over for militære aktioner i selve USA. Den efterfølgende krig i Afghanistan og Irak kunne have genoplivet følelsen af usårlighed; men det forhold, at USA er kørt fast begge steder til trods for en enorm indsats – 610 dræbte i Afghanistan og 4.180 i Irak samt udgifter på mellem 600 og 4.000 milliarder dollar, afhængig af hvem man spørger, sammenlignet med et oprindeligt skøn på 50-60 milliarder dollar – bidrager til følelsen af sårbarhed. Hvis ikke USA kan løse sådanne problemer, hvad kan man så løse?

Den udenrigspolitiske linje om fremme af demokrati har ikke ført USA til rollen som den nation, hele verden ser op til; tværtimod. USA har aldrig været så upopulær som nu.

Mange amerikanere er rådvilde og forbløffede over denne udvikling og klassificerer efterhånden, hvad der kommer fra udlandet, som uønskeligt og farligt i modsætning til den traditionelle amerikanske åbne armes politik.

USA var stolt af sin økonomiske model og så amerikansk management, også på det finansielle område, som et væsentligt bidrag til den globale udvikling – noget, som USA havde givet verden. Nu ligger det i ruiner. Ikke blot har det vist sig, at den amerikanske kapitalistiske model snublede; men mange erhvervsfolk har lagt en flosset moral til grund for deres dispositioner og beriget sig selv ud over alle grænser. Richard Fuld, den tidligere chef for det krakkede Lehman Brothers, blev under en høring i Kongressen kritiseret for at have tjent 480 millioner dollar over otte år og forsvarede sig med, at tallet snarere var i nærheden af 250 millioner dollar.

Kongreshøringen afslørede på ubarmhjertig vis, hvorledes den amerikanske befolkning føler sig forrådt af cheferne for krakkede selskaber på Wall Street. Disse personer var tidligere helte, som havde fået den amerikanske model og den amerikanske drøm betroet, de svigtede økonomisk og moralsk, nu er de nærmest at betragte som utøj.

Inden for de næste 6-12 måneder vil mange amerikanske virksomheder løbe ind i likviditetsproblemer. Deres ledelser har lavet investeringsplaner baseret på forventning om fortsat økonomisk vækst i størrelsesordenen 3 pct., og det forekom rigtigt og fornuftigt. Med udsigt til nulvækst i 2009 falder omsætning og profit med den konsekvens, at mange af disse virksomheder fanges mellem faldende omsætning

og fortsat høje udgifter, der ikke kan bremses med kort varsel.

Normalt ville det ikke være et problem. Bankerne ville stå rede med korte lån, der kunne bygge bro over mangelen på likviditet, indtil omsætningen igen begyndte at stige, men ikke nu. Bankerne har ingen penge, og hvad de har, bruges til at sikre egen likviditet. Pengemarkedet er, om man så må sige, gået i stå, og mange helt igennem sunde virksomheder rammes. Problemet for den almindelige amerikaner er, at en del af de virksomheder, der ikke klarer sig igennem, i realiteten er sunde virksomheder.

Det betyder igen, at den amerikanske model svigter i stedet for at befordre økonomisk vækst.

Global militær tilstedeværelse er overordentlig kostbar. Den vigtigste platform for at udøve global magt er de store hangarskibe på 100.000 ton. USA har omkring 12 sådanne fartøjer for at kunne intervenere overalt på kloden. De skal skiftes ud i løbet af de næste tiår, og flåden har afløseren parat. Hvert nyt skib koster 11 milliarder dollar, hvortil kommer udstyr mv. De beskyttes af andre fartøjer, og flåden foreslår et nyt skib til ca. 5 milliarder dollar over dets samlede levetid.

Stop op et øjeblik og tænk på, at fartøjerne skal betales af de selvsamme skatteydere, der står over for de seneste 50 års største nationalgæld og derudover præsenteres for regningen på ca. 700 milliarder dollar til redning af Wall Street mv. – muligvis bliver den større. Oven i det kommer prognoser om faldende fremtidig vækst med den uafvendelige konsekvens, at skatteindtægterne svinder.

Man skal være optimist for at tro på skatteyderens vilje til sådanne udgifter på forsvarsområdet. Snarere kommer der krav om en omprioritering af USA's globale militære tilstedeværelse koncentreret om vitale sikkerhedsinteresser med tilbagetrækning eller nedtrapning andre steder.

Vi kender ikke fuldt og helt billedet, når støvet fra finanskrisen har lagt sig. Det er dog svært at komme uden om aftagende amerikansk magt og indflydelse kombineret med et aftagende engagement i USA for rollen som en altomfavnende global supermagt. Forskellen mellem USA som supermagt og USA som global supermagt og leder af verden bliver synlig.

Magten er klart ved at forskyde sig til Asien; men de fremstormende asiatiske magter har ingen tradition for at påtage sig et globalt ledelsesansvar. Der er forskel på at have magt og bruge den i rollen som leder.

Det ser snarere ud, som om verden glider ind i en fase af rådvildhed som overgang til en ny global magtstruktur omkring et svækket USA og et styrket Kina samt muligvis Indien. Europa står over for den udfordring at finde sin rolle i et sådant ændret verdensbillede – der er ingen, som hjælper os.

debat@pol.dk